

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

!!! לזכות הצלתו של החיל החטוף נלעד בן אביבה שליט !!!

מסכת שבועות - דף כג כד

נושא היום: שבועה שלא אוכל. אכילה בכלל שתייה. איסור מוסיף וכולל.

במשנה משום שהוא מושבע אף על פחות משיעור, א"כ לא חלה השבועה (ולרבן חייב נבילה רק מזכית, ולכן חלה השבועה באופן שנשבע על פחות משיעור). ולדעת רי"ח, צריך לבאר ששיטת ר"ש אין איסור כולל חל, כפי שאמר לגבי האוכל נבילה ביה"כ פטור, אע"פ שאיסור יוה"כ כולל אף דברים המותרים.

לדעת ר"ל ניתן לבאר את השבועה על "לאו" ועל "הן" באופן שנשבע שלא יאכל או יאכל חצי שיעור. אבל לדעת רי"ח שייך להעמיד ב"לאו" היינו שכלל שלא יאכל נבילות ודברים כשרים, ומתוך שחל על הכשר חל על הנבילה. אבל לא ניתן להעמיד על "הן" שאם אמר שבועה שאוכל נבילות ודברים כשרים, אין זה איסור כולל (שהרי לא כלל דברים אסורים ומותרים אלא בא לסתור דברי תורה).

ולכך לא ניתן לבאר שההבדל בין הרישא לסיפא אם ביאר או לא ובשניהם כוונתו לאסור נבילה וכו', **אלא** ברישא מדובר **כדברי רבא** שאמר שבועה שלא אוכל ופטור, פטור כיון שהתכוון לאסור רק אוכל ושראי לאכילה. **רב מרי** רצה להביא ראיה ממה שאמרו בברייתא שאסר את אשתו אם אכל היום, ואכל נבילות טריפות שקצים ורמשים, אשתו אסורה. הרי שלשון אכילה משמש אף על דברים אסורים. **זוחה הגמ'** שאין להביא ראיה מהברייתא שעוסקת באופן שכבר אכל ואח"כ נשבע, שכיון שהחשיב את הנבילות וכו' באכילתו מוכח שאצלו הם מוגדרים כ"אכילה".

ביאר רבא, למ"ד שאיסור חל על איסור **באיסור מוסיף** משרש הדין שיש כאן הוספה של איסור שנקרא "איסור מוסיף". ומ"ד **שפוסט** באיסור כולל ומחייב רק איסור מוסיף כיון שזה בחתיכה אחת וכאשר כולל ב"חתיכות אין זה מהווה סיבה לאיסור. **ואמר רבא**, אם נשבע שלא יאכל תאנים, ונשבע שוב שלא יאכל תאנים וענבים, השבועה השניה כללה עוד דבר, ואם יאכל תאנים יהיה חייב ב'. **ומחידוש** שבדבר שהוא מחיל אומרים איסור כולל, ולא רק באיסור האמליו אומרים איסור כולל.

שאלך רבא בנו של רבא, מובאר במשנה בכריתות אכילה שיש בה ד' חיובי חטאת ואשם, טמא שאכל חלה שהיה נותר מקודשים ביה"כ, א. חלב. ב. נותר. ג. יוה"כ. ד. טמא שאכל קודש. **וחיוב** אשם על מעילה. **לדעת ר"מ** אם היה שבת והוציא בתוך פיו הרי חייב עוד חטאת על איסור שבת. **ורבנן אמרו** שחיוב חטאת לא קשור לשם אכילה המחייב. **ושאלת הגמ'**, אם כדברי רבא אם אסר תמרים בנוסף לחלב, הרי באיסור כולל הוסיף עוד איסור אכילה. **מבאר הגמ'**, התנא לא מנה איסור כולל מחמת: א. כתב רק איסור הבא מאליו ולא הבא מחמת האדם, והקדש מדובר בבכור שקדושתו מרחם. ב. כתב רק דברים שאינם בשאלה, והקדש כאמור הכוונה בכור. ג. כתב רק קרבנות קבועים ולא עולה ויורד, וטמא שאכל קודש מדובר בנשיא לדעת ר"א שגנשאי שאכל קודש בטומאה מביא שיער לכפרה. ד. לדעת רב אשי נכתבו דברים ששייכים בשיעור, ושבועה חלה אף על פחות משיעור. ואף בהקדש צריך לכה"פ שיעור מעילה בפרוטה. ה. לדעת רב אשי מאוירא בשם רבא זירא, נכתבו דברים שכאשר בודן דינם בכרת, ושבועה זדונו בלאו בלבד. והכוונה ביחס לחטאת ולא ביחס לאשם. ו. לדעת רבינא (למסקנא) נכתבו דברים שחלים על דבר שיש בו ממש, ושבועה חלה אף על דבר שאין בו ממש, כשיניה.

"שבועה שלא אוכל", ואכל ושתה חייב אחת משום שזה העלם אחד. ואם נשבע "שלא אוכל ולא אשתה", ואכל ושתה חייב ב'. "שבועה שלא אוכל" ואכל פת חייטים, שעורים, כוסמין, חייב אחת. ואם נשבע שלא יאכל פת חייטים, פת שעורים, פת כוסמין, חייב על כל אחת ואחת. "שבועה שלא אשתה" ושתה הרבה משקים, חייב אחת. ואם נשבע שלא **אשתה יין, שמן, דבש**, חייב על כל אחת ואחת. **שבועה שלא אוכל**, ואכל דברים שאינם נבילות שקצים ורמשים, **לרבנן** חייב. **ולר"ש** פטור. **אם אמר** קונם אשתי נהנית לי, אם אכלתי היום, ולמעשה אכל נבילות טריפות שקצים ורמשים, חל הנדר ואשתו אסורה.

אמר רבי חייא בר אבין בשם שמואל, נשבע שלא יאכל, ושתה, חייב. **מסברא**, שאומר אדם לחברו נטעום, ואוכלים ושותים. **מפסוק**, נאמר לגבי מעשר שני "ואכלתי וכו' ותרושך" הרי שייך נקרא אכילה. **זוחה הגמ'** יתכן שמדובר בין המעשר בתערוכת עם אוכל הנקרא "אניגרון", **כדברי רבה בר שמואל** שאמר אניגרון הוא תבשיל של תרדון, ואכסיגרון הוא מים שהתבשלו בו ירק. **אלא ביאר רב אחא בר יעקב**, "וביין ובשכר וכו' ואכלת", ולא שייך להעמיד את הפסוק על "אניגרון" כיון שמבואר "שכר" והכוונה על יין. **ושאלת הגמ'** אולי מדובר על דבילה קעולית המשכרת, ומבואר שדווקא שחמת שאינם ראויים, אבל שתי דבש וחלב, ונכנס למקדש ועבד חייב. **מבאר הגמ'** שלמדו גז"ש "שכר" מנייר שדווקא דבר שעניינו יין.

מוכח רבא מהמשנה, "שבועה שלא אוכל" ואכל ושתה, חייב אחת. אם **אכילה בכלל שתייה**, נדקקו לחידוש המשנה, אבל אם אין קשר בין אכילה לשתייה, מדוע נדקקו לחידוש הרי זה כעושה מלאכה אחרת שלא נאסרה עליו. **שאל אביי** מדוע בהמשך דברי המשנה מבואר "שלא אוכל ושלא אשתה" חייב שתיים, **מדוע** שתיים הרי זה דומה לנשבע פעמיים שלא ישתה. **ביאר רבא** מדובר בשארם שלא אשתה ולא אוכל, והוסיף דבר שהרי שתייה בכלל אכילה, אבל לא אכילה בכלל שתייה. **ושאלת הגמ'** א"כ שיכתבו במשנה רק אופן שאמר "שלא אוכל ושלא אשתה" שחייב אחת (שהרי בכלל אכילה, ולא נכתב "שבועה שלא אוכל ואכל ושתה חייב אחת"). **מבאר הגמ'** שיש בזה חידוש, היות והפריד את האכילה והשתיה היה צד לחיובו ב'. **רב אשי** רצה להוכיח מהמשנה מנשבע אוכל, ואכל ושתה דברים שאינם שפוטור, ומבואר שדווקא שחמת שאינם ראויים, אבל אם שתי דבר הראוי יהיה חייב, למרות שלשון השבועה היא רק על אכילה, הרי ששתייה בכלל אכילה, **זוחה הגמ'** יתכן שאמר לא אוכל ולא אשתה.

שבועה שלא אוכל פת חייטים ופת שעורים וכו', חייב על כל אחת ואחת, **כיון** שחילק את חיוביו ע"י המילה "פת". **אם היה כוונתו להפקיע** מחיובים על מינים אחרים, היה יכול לומר "חייטים ושעורים וכוסמין", **וכדי שיהא משמע** פת ולא רק כסיסה יאמר "פת חייטים ושעורים וכוסמין", **וכדי שלא יהיה משמע** דווקא פת של חייטים ושאר מינים לכסוס שיאמר "פת חייטים ושל שעורים ושל כוסמין", **וכדי שלא יהא משמע** פת של תערובת מינים היה צריך לומר "וכן של וכו'".

שבועה שלא אשתה יין שמן ודבש חייב על כל אחת ואחת, **לנבו** "פת" המילה "פת" נועדה לחלק את החיובים **אבל לנבו משקין** אולי כוונתו הייתה שעל סוגי משקה אחרים לא יהיה חייב. **ר"פ ביאר** שמדובר שלפניו היו מונחים הסוגים האלו והיה יכול לומר "אלו" (למסקנא, שהיה יכול לומר שלא אשתה אלו ומיניהו), **ושאלת הגמ'**, שלא יהיה משמע שרק את אלו אבל אחרים יוכל לשתות. **אלא** היה יכול לומר "שבועה שלא אשתה כגון אלו", עדיין היה מקום לומר שהתכוון לשיעור המונח לפנייהם. **אלא** היה יכול לומר "שבועה שלא אשתה מין אלו". **ועדיין שאל הפקדון** לומר שאותם המונחים לפניו כן שיתה. עדיין יכול לומר "שלא אשתה אלו ומיניהו". **לדעת רב אחא בריה דרב איקא**, מדובר שהפציר בו חברו לשתות עמו יין שמן ודבש, והיה יכול לומר שבועה שלא אשתה עמך, כיון שאמר "יין שמן דבש" כוונתו הייתה לחייב על כל אחת ואחת.

לדעת נבבי שבועת הפקדון, אם ביקש מחברו חייטים ושעורים וכוסמין, ונשבע שאין בידו כלום, חייב אחת. **אם חילק** ואמר שבועה שאין בידו חייטים ושעורים וכוסמין, חייב על כל אחת ואחת, **ואמר רי"ח** שאפילו אין פרוטה באחת מהם יש צירוף בשה"כ לחיוב. **נחלקו רב אחא ורבינא**, האם מתחייב על כל מין ובנוסף על השבועה הכללית שאין בידו כלום, או מתחייב רק לגבי הפרטים. **דנה הגמ'** על מה היה הדין שנשבע לגבי יין שמן ודבש, האם יש אף חיוב על השבועה הכללית. **ביאר רבא**, לגבי שבועת הפקדון יכול להוסיף עוד חיובים שהרי אם נשבע פעמיים חייב פעמיים, אבל לגבי נשבע שלא יאכל או שלא ישתה ואח"כ הוסיף עוד סוגים שונים אינו מוסיף חיוב, **שהרי** כבר נאסר בהכלל, לכך חייב רק על הפרטים.

התבאר במשנה, נשבע שלא אוכל ואכל אוכל שאינו ראוי לאכילה פטור, **והבינה הגמ'** שאוכל שאינו ראוי לאכילה כולל אף דברים אסורים מן התורה כשקצים ורמשים. **מאיך** מובאר בהמשך המשנה שחייב על שקצים ורמשים. **רצו לבאר** שפטור בכה"ג שלא ביאר מה כולל איסורו. **וחייב באופן** שביאר שלא יאכל שקצים ורמשים. **ומתמה הגמ'** מדוע חלה השבועה הרי הוא מושבע מהר סיני. **לדעת רב ושמואל ורי"ח** מדובר באיסור כולל, היינו שנשבע בכללות הן על דברים המותרים והן על דברים האסורים, ומתוך שהשבועה חלה על הדברים המותרים היא חלה אף על הדברים האסורים. **לדעת ר"ל**, **לדעת רבנן** שנשבע בסתם אסור רק בכרית, א"כ מדובר שפירש בשבועתו שלא יאכל אפילו חצי שיעור. **ולדעת ר"ע** שבסתם אסור אפילו בכל שהוא, אף כאן מדובר בסתם וחלה השבועה כיון שעל נבילה מצווה מהר סיני רק משיעור כרית. **רי"ח העמיד** את המשנה כדברי הכל, **ור"ל** לא העמיד באיסור כולל כדברי רי"ח, היות ולדעתו הכלל שחל איסור כולל רק בדבר שבא עמו כצו איסור אכילה מחמת יוה"כ שחל על נבילה. **אבל** בדבר שנעשה מחמת האדם עצמו לא חל אף שנעשה בצורה של "כולל".

זעת ר"ש שבאיסורי אכילה המתורה יש חיוב מלקות אף באכילת כל שהוא, ומה שנאמר בכל מקום אכילת כרית זה ביחס לחיוב קרבן. **לדעת ר"ל** מובנים דברי ר"ש שפטור

עיונים על הדף

בכור קדושתו מרחם, ויש מצווה להקדישו.

הביאה הגמ' שיש אכילה שיש בה ד' חיובי חטאת ואשם אחד, ולתירוץ ראשון בגמ' נמנו רק דברים שעניינם איסור הבא מאליו ולא שאדם הוסיף, ולכן לא נכתב איסור כולל בשבועה, וההקדש המבואר מדובר בקדושת בכור שהיא קדושה הבאה מאליה.

בסוגיא בנדרים (יג, א) נחלקו רבי יעקב ורבי יוסי האם מתפיס בכור נאסר או לא. לפי כללי הנדר ב"מתפיס" (זה כזה), היינו כאשר רצה אדם לאסור על עצמו דבר המותר ואסרו באופן שהתפיסו על דבר אחר שהוא אסור, יש כלל בפרשת נדרים שלא שייך להתפיס על דבר "אסור" אלא אף ורק על דבר שהוא נזור, ואכתי"ל בכללי העניין. אך כאמור נחלקו רבי יעקב ורבי יוסי האם אדם יכול לומר על חפץ המותר הרי זה בכור, ומסקנת הגמ' שנחלקו האם בכור מוגדר כדבר הנזור או כדבר האסור, מצד אחד הוא קדוש ממעי אמו, ואף אם לא יקדישו יהיה קדוש, א"כ הוא דבר האסור. מאידך, יש מצוה להקדישו שנאמר "תקדישו", ודרש את הפסוק "נדר לד" לרבות דבר אסור. ועתה צריך ללבן אם כבר קדוש עבור מה צריך להקדישו, והאם צריך להקדישו.

בשלתי מסכת ערכין נחלקו רבי ישמעאל ורבנן האם צריך להקדיש בכור. הרמב"ם (בכורות א, ד) פסק כרבנן, שיש מצוה להקדישו אף שקדוש מרחם. וז"ל "מצוה להקדיש בכור בהמה טהורה ויאמר הרי זה קדש שנאמר תקדיש לד' אלקיך ואם לא הקדישו הרי זה מתקדש מאליו וקדושתו מרחם היא". הרא"ש פסק כרבי ישמעאל, שאי"צ להקדישו. ואין מצווה נוספת להקדישו.

בדעת רבנן שיש מצוה להקדישו, כתבו הסמ"ג והחינוך (מצוה יח) שאע"פ שכבר קדוש, אולם מחמת חביבות המצוה יש ענין להקדישו.

הקה"י (בנדרים י) דן, האם האמירה לשם בכור, היא מצוה הקדשת בכור, או קדושה בעלמא. יש נפק"מ גדולה האם זה מצוה בעלמא. או הקדשת דבר והחלת חלות של קדושה. לגבי מעילה מתי חלה ואם חלה. (ועי' בזה אחיעזר ח"ג סו. קונטרסי השיעורין בנדרים טו ועוד.)

הדרך היומית

האם יש קנין חצר להקדש?

הביאה הגמ' כמה וכמה תירוצים מדוע במשנה בכריתות לא נכתב איסור שבועה בכלל, שכמובן לדעת רבא מועיל להוסיף עוד חלות של שבועה. בין הדברים הביאה הגמ' שנכתבו רק דברים שלא שייך להישאל עליהם ולכן לא נכתב שבועה שניתן להישאל. ונכתב רק איסור חלב, נותר, יוה"כ, טמא שאכל קודש, ומעילה. והגמ' נקטה שההקדש המבואר הוא "בכור" שלא ניתן להישאל על קדושתו. הקצות החושן (ס' ה) דן בארוכה במחולקת הראשונים האם יש חצר להקדש, ובמסכת בב"מ וב"ב הארכנו בנושא ולהלן יובאו מקורות הדברים. אולם בראשונה הביא הקצוה"ח ראה מהסוגיא לפנינו שאין קנין חצר להקדש, שהרי אם מבואר בברייתא שהביא הגמ' שמדובר באיסור "נותר" ו"חלב" הרי שמדובר שהבהמה נשחטה כבר, והגמ' שאלה שהרי על הקדש ניתן להישאל, והעמידו בבכור, אבל אילולא היו מעמידים בבכור מבואר שניתן להישאל אף לאחר שחיטה, ומדוע לא נאמר שחצר זכתה להקדש בהמה השחטה ולא ניתן להישאל בדיוק כמו שלא ניתן להישאל על הקדש לאחר שבא ליד גזר, כמבואר באריכות בתוס' בפסחים מו, ב. ואם מבואר בגמ' (כל עוד לא העמידו בבכור) שניתן להישאל על הקדש, הרי שאין חצר להקדש קונה מדין חצר.

הנתיבות על אתר, לא הסכים עם הקצוה"ח בראייתו, ונקט שאף אם יש חצר להקדש, לא יועיל באופן שזה חב לאחרים, ולכן לא תקנה החצר כדי לבטל זכותו של המקדיש להישאל. אך תמה הנתיבות על דברי הש"ס לפנינו מדוע מסירת הבהמה לידי הכהנים לצורך שחיטה לא מהווה ניתנה לגזר ושלב המפקיע מידי אפשרות להישאל אף בלא להעמיד את הסוגיא בבכור. ועוד הקשה לפי דברי התוס' בסוגיא בכריתות יג, ב שאין שאלה לאחר שחיטה וזריקה, ואם יש נותר הרי שנמצאים כבר לאחר השלבים הנ"ל.

ביאר הנתיבות, כוונת הגמ' שהתנא לא ביאר נושאים שייכים בהם שאלה בכלל, ומוקדשים שייך בהם שאלה באופנים שלפני השחיטה וכו'.

מקורות הדינים לגבי "קנין חצר בהקדש", מבואר בברייתא שהביאה הגמ' בב"ב (עט, א), שאם הקדיש בור מלא מים ושובר עם יונים וכד', הרי יש מעילה בהם ובמה שבתוכם, כיון שההקדש חל על הכל. אמנם למסקנת הגמ' מבואר ששיטה זו היא דעת רבי נתן, והמשנה שם לא סברא כך, שהרי אמרו מכר את הבור לא מכר את המים וכו'. מאידך מבואר בברייתא שאם הקדיש בור ריק ואח"כ התמלא הבור מים, אין מועלים במה שבתוכם. אמנם בהמשך דברי הגמ' הביאו את שיטת ראב"ש שמחליף וסבר שאם הקדיש בור ריק ואח"כ התמלא מים, מועלים אף במה שבתוכם כיון שלשיטתו ניתן להקדיש דבר שלא בא לעולם.

עכ"פ מבואר ששיטת רבנן בהקדיש בור ריק, אין מעילה במים שיבואו אח"כ כיון שהם לא הוקדשו, ולכן המעילה היא רק בהם ולא במה שבתוכם.

וכבר עמדו הראשונים, מדוע לא תקנה חצר ההקדש, הרי ברגע שהבור שייך להקדש לאחר שחלה ההקדשה, מדוע לא נאמר שמדן קנין חצר יזכה ההקדש במים שיבואו אח"כ ויהיה שייך בזה מעילה וכו'.

תוס' (ד"ה ואין מועילין) ועל זו הדרך ברשב"ם בקצרה, כתבו "ולא אמרינן שיקנה חצר הקדש כמו שקונה חצר הדיוט דחצר משום יד איתרביא ולא מצינו יד להקדש". עכ"ל התוס'. ברשב"ם (סו"ה הכי קאמר) כתב "דאלו בהדיוט אתרביא רשות מואם תמצא בידו, אבל לא בהקדש".

בשורש הסברא, מדוע אין "חצר להקדש", ביאר באתון דאורייתא (כלל ג) בשם רבי יהודה ארשיטצער, וז"ל "והנה עוד בילדות שמעתי מאת הרב החריף והבקי מוה' יהודה ארשיטצער נ"י מק"ק טארני שהסביר הא דהקדיש בור ונתמלא מים דאין מועילין במים ואין הבור מקנה המים להקדש מטעם חצר, והסביר הטעם דלא שייך בגבוה קנין כלל שהרי "לד" הארץ ומלוואה", וא"כ לא שייך כלל לומר שנתייחדו המים האלו משאר דברים להיותם של גבוה, ורק בהקדש אשר האדם מקדיש אז חלה קדושה על הדבר הנקדש, ומפאת קדושתו יש לו קירוב לגבוה ונתייחד להיותו של גבוה יותר משאר הדברים שאין בהם קדושה, אבל דבר שלא הקדישו אדם כגון המים האלו שנפלו מחיליהם לבור של הקדש, לא שייך בהו כלל ענין קנין חצר, לומר שמטעם חצר נקנו לגבוה, דענין קנין גרידא לא שייך בגבוה כלל, עכ"פ בקצת שינוי.

ממשתיק האתון דאורייתא, והם דברים ניתנו להאמר והנה דברים האלה י"ל דגם בהקדש גמור שהקדישו אדם אין שייך בו דין ממון וענין בעלים כמו בהדיוט, ורק קדושה הוא דחלה עליו, ומפאת גודל ערך קדושתו אסור הוא לכל העולם, אבל ענין בעלים לומר שזה ההקדש מיוחד משאר דברים להיות הגבוה בעלים כמו שבבב"ב יש חילוק שנכנסים אלו של ראובן ואלו של שמעון זה לא שייך כלל בהקדש כי לד" הארץ ומלוואה, ואעפ"כ והארץ נתן לבני אדם וע"כ לא שייך כלל ענין בעלים בהקדש. ואל תשיבו מהם שמצינו בלשון חז"ל דהקדש כל היכא דאית' ב' גזא דרחמנא אית' וכהנה רבות, דזה אינו, דבכולם הכוונה אך שנתייחד לגבוה מפאת קדושתו ואם הוא קדוה"ג אז הוא קנוי לקדושת מזבח להרצות לקרבן לפני ד', ואם הוא קדושת דמים אז הוא קנוי לקדושת בדק הבית להעשות בו צורכי הבית הקדוש, אבל שיהיה לו שם בעלים לענין ממון שבו כמו שיש שם בעלים לחפץ של הדיוט זה לא אמרינן והנה גם נאמר כן ימצא דאין כלל שם בעלים להקדש רק הוא

כהפקר האסור לכל. עכ"ל.

מבואר בדברי האתון דאורייתא, יסוד ההקדש זה הלכה של קדושה, הלכה של שימושים ואיסור שימוש לאנשי העולם, אין "בעלים" להקדש, זה רק ביטוי שאין רשות הדיוט על החפץ, ממילא לא שייך שמים שיפלו לבור לאחר שהוקדש, יהיו קדושים מחמת קנין חצר להקדש, שהרי להקדש אין בעלים שעבורם תקנה החצר, אין יד ואין שליחות, אין אפשרות להחיל קנינים הצריכים בעלים, כל מה שיש להקדש זה כעין "רשות" והלכות וגדרי איסור והיתר מה עושים ומה מקריבים וכד' בחפצים שהוקדשו.

בגמ' בב"מ (כא, ב) אמרו, שהמוצא מעות בבית הכנסת או בבית המדרש ובכל מקום שהרבים מצויים שם הרי אלו שלו. וביארה הגמ' את הנידון שהבעלים בודאי התיימש כבר כיון שאמר רב יצחק שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה.

אך צריך להשכיל בהלכה זו, אמנם כלפי הבעלים מסתבר שהתיימשו, וע"ז הועילה סברת רבי יצחק שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, אולם מדוע "הרי אלו שלו", למה לא תזכה בית ההקדש להקדש, היינו שכסף הנמצא בבית הכנסת יהיה שייך לבית הכנסת.

וכאמור לאחר שלמדנו לעיל בדברי הסוגיא בב"ב, שיטת התוס' והרשב"ם שכלל אין חצר להקדש, וכפי שביאר האתון דאורייתא, זה לא מחמת שיש בעיה בהחלת הקנין, הדבר פשוט הוא משום שלהקדש אין "בעלים" שיוכלו לקנות ע"י החצר, אלא כאשר אדם מקדיש נתפתח קדושה על החפץ שאמר, הוא יצר בתוך החפץ "חלות של קדושה" שמעתה כל דיוני החפץ משועבדים לפי כללי בית המקדש, ממילא אמרו "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט" - זה לא דמיון, אלא ההקדשה, זה עצמו יוצר את המסירה לתוך מציאות הקדושה, ולכן כמו שיש איסור להשתמש בחפץ זה כך חל בו קדושה. ולא הנושא בעלות כמו שיש בהדיוט, ולכן אין סיבה שהמים שהגיעו לבור לאחר שהוקדש יהיו קדושים (א"כ ניתן להקדיש דבר שלא בא לעולם), ואין סיבה שחצר בית הכנסת תזכה מדן חצר בכסף שנמצא שם (וכמובן שזה הנידון, אם נגדיר באמת את חצר בית הכנסת כדן "רשות הקדש", שאין דבר זה מוסכם בראשונים ובאחרונים. כפי שמבואר בקצוה"ח ר, א שתמה על דברי בעל האגודה ועיי"ש).

אך שורש ההלכה של "קנין חצר" להקדש, נתון במחלוקת ראשונים. כנזכר שיטת הרשב"ם והתוס' לפנינו שכל קנין חצר הוא חידוש, ואם למדנו שדן חצר מועיל מצד יד, אין יד להקדש.

הרמב"ם (לפענו) הביא את דברי התוס' והרשב"ם שאין קנין חצר להקדש, אך מסיים דבריו שיש לומר שיש חצר להקדש, והנושא שם בסוגיא שאין מעילה בזכיה, ואכמ"ל. ועל זה הדרך הביא אף בשיטת"ק שאין להוכיח ממה שאין מעילה במה שבתוכם שאין חצר להקדש, שהרי יכול להיות שדיני מעילה הם רק באופן שהחפץ הוקדש בפה, אולם דבר שהגיע להקדש ממילא, ואפילו שעתה הוא שייך להקדש אולם אין בו מעילה מחמת שלא הוקדש.

כתב המג"א (א"ח קוד, כג) בשם האגודה, "מצא דבר בחצר בית הכנסת זכה בו, ולא אמרינן דחצר בית הכנסת קונה להקדש דחצר קונה מכי יד ואין יד להקדש". התוס' יו"ט (מעילה ג, ו) תמה מדוע לא מועיל חצר מדן שליחות הרי יש שליח להקדש. בכת"ס (הובא באוצר המפרשים ש"ע מהדורת פרידעמאן) שמדן שליחות אין חצר ההקדש מועילה כיון שזה חב לאחרים, וכן אין זה חצר המשתמרת לדעת. ועי' בהג' הרע"א לשו"ע, ובהוספות מכת"י.

הקצות החושן (ג, א) הוכיח מהסוגיא (ב"מ כא, ב) שאמרו שהמוצא מעות בבית הכנסת הרי אלו שלו, שאין קנין חצר להקדש.

ועוד ביאר, אף אם נפסוק כשיטת הרמב"ם שיש חצר להקדש אולם הקדש אינו של האדם הפרטי אלא שייך לכלל ישראל והוא כחצר השותפין, והיותו וההקדש זכה עוד קודם שמשמש בכסו, נעשה זכה בזמן האיסור קודם יאוש ולא מועיל הקנין, לכן המוצא הראשון לאחר יאוש זכה.

בהגהות מהרש"ק (ש"ע א"ח קוד) ביאר, שאמנם למדנו בדברי התוס' והרשב"ם הנ"ל שאין קנין להקדש, אבל הביאו תוס' (עט, ב ד"ה אימור, בסוף) שיטת הרשב"א שאין הביאור שהקדש מופקע מ"קנין חצר" אלא בסתם אין להקדש אפשרות לקנות בקנין חצר אולם אם מתחילה בשעה שמקדיש את החצר, הקדיש בצורה שיהיה קנין חצר מועיל, וההקדש יוכל לזכות בדיוק כמו קנין חצר להדיוט, ולשון התוס' "כגון שהקדיש בור ושובר ע"מ שיש לו כח בבור ושובר לזכות במים וביונים לצורך הקדש". היינו שכביכול שמש"ר לעצמו זכות, כדי להקנות להקדש ע"י החצר, לא שלהקדש מעתה יש חצר, אלא יש לו זכות בחצר שהוא יקנה לצורך ההקדש (בדומה לסוגיית "קני על מנת להקנות" ואכמ"ל) הדברים צריכים תלמוד רב ביסודם וגדר הדברים. עכ"פ במהרש"ק שם דחה דבריהם בכמה וכמה טעמים ועיי"ש במה שהרחיב.

ואף להבנת הקצוה"ח שביטת הכנסת זכה באיסור ולכן פוקע הקנין והראשון שיזכה הרי אלו שלו, אם הוקדש בית הכנסת בצורה שיהיה לו קנין חצר, אף ואמנם פקע הקנין, אך מיד שהיה יאוש בעלים באותו רגע הקדים ההקדש וזכה בקנין חצר.